

Józef Bazylak

Postawa religijna a inteligencja młodzieży

Studia Philosophiae Christianae 18/1, 27-39

1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JÓZEF BAZYŁAK

POSTAWA RELIGIJNA A INTELIGENCJA MŁODZIEŻY

1. Wprowadzenie. 2. Postawa religijna i jej charakterystyka. 3. Pojęcie i charakterystyka inteligencji. 4. Analiza i interpretacja wyników badań.

1. WPROWADZENIE

Już od XIX w. pewne zjawiska religijności ujmuje się w formy zwane „postawami religijnymi”. Punkt kulminacyjny historii terminu „postawa” zdawał się przemijać po połowie tego wieku. Ale odżył znowu na niebywałą skalę, z powodu odkrycia w nim pewnego podobieństwa do „struktury”, która w latach 60-tych naszego stulecia zaczęła dominować niemal we wszystkich naukach. Stąd w psychologii powróciła żywotność studiów nad postawami religijnymi.

Niniejszy artykuł będzie próbą uchwycenia związków między postawą religijną młodzieży a jej inteligencją.

Jedni autorzy uważają, że ludzie głęboko wierzący są mniej inteligentni, inni, że religijność i moralność nie jest uwarunkowana poziomem inteligencji. Tak np. Witwicki w swej głośnej książce „Wiara Oświeconych”, zdaje się dochodzić do wniosku, że przeżycia religijne mogą hamować tendencje do logicznego myślenia¹.

Zdaniem B. Hornowskiego osoby z niskim poziomem inteligencji przejawiają mało aktywne i sztywne postawy, a także postawy tradycyjne i konserwatywne. Z kolei ten sam autor jest zdania, że współzależność między inteligencją a postawami moralnymi nie jest taka widoczna².

Jak widać, choćby z cytowanych tu przykładów, związki postaw religijnych z inteligencją zasługują na dalsze badania, ponieważ na temat tych związków są kontrowersyjne poglądy.

¹ T. Mądrzycki: *Wpływ postaw na rozumowanie*, Warszawa, 1974, 66.

² B. Hornowski: *Rozwój inteligencji i uzdolnień specjalnych*, Warszawa, 1978, 242.

Do badań empirycznych, prezentowanych w tym artykule, zastosowano następujące metody. Do badania postaw religijnych wykorzystano Skalę postawy religijnej W. Prężyny, a stopień rozbudowania postawy religijnej oceniany nasileniem takich parametrów jak: Wiedza religijna, Doświadczenie religijne, Praktyki religijne, Wspólnota religijna, Moralność religijna — „Kwestionariuszem do badań nad religijnością” — opracowanym przez Zakład Socjologii KUL.

Inteligencję młodzieży badano Ogólnoklasyfikacyjnym Testem Inteligencji (OTK).

Bazę materiałową analiz statystycznych stanowią wyniki badań eksperymentalnych, którymi objęto 200 uczniów — chłopców z liceów ogólnokształcących w wieku 17—18 lat. Badania przeprowadzono w roku szkolnym 1979/80.

2. POSTAWA RELIGIJNA I JEJ CHARAKTERYSTYKA

Postawa „religijna” pierwotnie oznaczała odnoszenie się człowieka do religii (np. ortodoksyjność, pobożność, wykonywanie praktyk, słuchanie władzy Kościoła itp.). Dziś mamy na myśli także pewne właściwości w samym podmiocie religijnym: sama religijność, świadomość religijna, wiara, samopoczucie religijne itp. Słowem postawa religijna ma nie tylko aspekt przedmiotowy (stosunek do religii), ale i podmiotowy (cechy podmiotu religijnego).

Naukowe potrzeby psychologii doprowadziły do prób dokładniejszego określenia postawy. Ale określenia te są różne, w zależności od orientacji naukowych i kierunków psychologicznych. Stąd mieliśmy nawet zdecydowanych przeciwników posługiwania się tym pojęciem np. L. W. Doob i H. Blumer, którzy chcieli je zastąpić: nawykiem, odruchem, popędem, reakcją na bodziec itp. Z drugiej strony nie brakuje uczonych, zwłaszcza pozostających pod wpływem strukturalizmu, przyjmujących „postawę” za jedną z podstawowych pojęć naukowych w psychologii. W rezultacie mamy rozmaite typy określeń postaw psychologicznych.

a) Pierwszą grupę, bardzo liczną na Zachodzie, stanowią próby określenia postawy od strony pewnego kierunku zewnętrznego zachowania się człowieka: G. W. Allport, W. A. Scott, M. Fuson, L. Gutman i inni. Za postawę uważają oni zdolność czy sprawność w procesie uczenia się, względnie ujednoczony sposób reagowania podmiotu na przedmiot, charakter opinii, przekonań i sposobów zachowania się. W Polsce zbliżone rozumienie postawy reprezentuje K. Obuchowski, dla

którego postawa oznacza wspólny wielu dążeniom i innym aktom, określony — negatywny lub pozytywny stosunek do przedmiotu³.

b) Drugą grupę określeń dają przede wszystkim zwolennicy psychologii socjologizującej: L. L. Thurstone, R. H. Turner, Ph. E. Converse, W. Piwowarski i inni. Dla nich postawą jest przede wszystkim takie zachowanie się człowieka wobec przedmiotów, siebie samego i innych ludzi, które tworzy jednakowe pod tym względem zbiory społeczne. Składają się na nią poglądy, wierzenia, przekonania moralne, zachowania się i tworzenie swoistych więzi społecznych, dzięki którym ich podmioty łączą się w odpowiednie typy lub grupy.

c) Najpełniejsze określenie postawy zdaje się wywodzić z psychologii głębi i nowszych ujęć strukturalnych: K. Lewin, M. B. Smith, E. Katz, w Polsce T. Mądrzycki, S. Mika, S. Nowak, S. Siek, W. Prężyna, Z. Płużek, M. Marody i inni. Postawę określa się jako pewnego rodzaju strukturę psychiczną, składającą się z elementów, tworzących zwartą całość, przez którą człowiek odnosi się do przedmiotów lub innych ludzi.

Idąc za tą trzecią grupą, za postawę będziemy uważali względnie trwałą strukturę odnoszenia się podmiotu ludzkiego do czegoś. Struktura ta składa się z trzech głównych komponentów: przekonaniowo-poznawczego, afektywno-dążeniowego i behawioralnego. Struktura ta nie jest tylko samym przedmiotem, ani tylko czysto aprioryczną dyspozycją, lecz leży niejako na styku świata przedmiotów i świata podmiotowego. Jest to pewien naukowy model służący ujmowaniu procesów przechodzenia między rzeczywistością a osobowością ludzką.

W świetle nauki katolickiej postawa religijna zdaje się być pewną dyspozycją w jakimś sensie różną od postawy czysto psychologicznej: przede wszystkim posiada w sobie znaczny obszar tajemnicy osobowości religijnej, nieznanymi wymiar energii religijnej oraz pole działań wyższych sił nadprzyrodzonych. Poza tym, jak już wspominaliśmy, postawa religijna oznacza nie tylko ustosunkowanie się człowieka „do religii” jako przedmiotu, ale także „postawę religijną”, która posiada pewną podmiotowość specyficzną religijną. Ponieważ jednak nie dysponujemy ogólnie uznanym określeniem postawy religijnej, dlatego musimy ograniczyć się do czysto naukowych

³ K. Obuchowski: *Psychologia dążeń ludzkich*, Warszawa, 1966, 64.

określeń postawy psychologicznej. Potocznie więc za postawę religijną będziemy uważali odnoszenie się człowieka na linii przekonaniowo-poznawczej, afektywno-dążeńiowej i behawioralnej do treści uważanych za religijne.

Najtrudniej, oczywiście, ustalić kryterium odróżnienia, co jest postawą religijną, a co jakąś inną. Ogólnie mówiąc narzucają się trzy takie kryteria:

a) kryterium treści — ta postawa jest religijna, która ma religijną treść odniesienia: Bóg, dusza, życie wieczne, objawienie, „tamten świat” itp.,

b) kryterium świadomości — ta postawa jest religijna, która świadomość człowieka, a raczej grupy społecznej, określa świadomie jako religijną np. jakaś rzeczywistość uważana jest za religijną, jakieś postępowanie za ewangelijne itp.,

c) kryterium znaków i symboli. Wśród znaków największą rolę odgrywają znaki językowe, które mają charakter religijny i określają granicę między postawą religijną a pozareligijną (np. mity, ryty, terminy, sakramenty itp.).

Przyjęło się w pracach dotyczących psychologii i socjologii postaw, wyróżniać w każdej postawie, poza elementem przekonaniowo-poznawczym, afektywno-dążeńiowym i behawioralnym, przedmiot, kierunek i intensywność postawy.

Przedmiotem postawy jest to, czego postawa dotyczy, np. pokój, wojna, kontrola urodzin, Pan Bóg itp.

Kierunek postawy to element owego specyficznego sposobu zachowania się wobec czegoś, a więc aprobata, uznanie, lub dezaprobata, niechęć, wrogość.

Intensywność wreszcie to siła z jaką się te specyficzne zachowania wobec przedmiotu postawy wyrażają. Mogą się one ujawniać z różnym natężeniem tylko w myślach, mogą to być określone uczucia i myśli, mogą to być wreszcie określone działania proste i bardziej złożone, obejmujące całą osobowość.

Przedmiotem postawy religijnej badanych w tej pracy osób, jest katolicka doktryna religijna. Kierunkiem aprobata tej doktryny, wbudowanie jej z takim elementem struktury osobowości, jak inteligencja. Intensywnością wreszcie jest siła, stopień przenikania osobowości doktryną religijną.

3. POJĘCIE I CHARAKTERYSTYKA INTELIGENCJI

Inteligencja jest pojęciem wieloznacznym. Pierwsze psychologiczne definicje inteligencji pochodzą z początków XX w. i choć wiele z nich zostało zapomnianych, to jedno z pierw-

szych określeń, definicja W. Sterna, jest cytowane do dziś.

Według W. Sterna inteligencja to „ogólna wrodzona zdolność przystosowania się do nowych zdań i nowych warunków życia”⁴. Zgodnie z tą definicją inteligencja przejawia się w nowych sytuacjach, a jej funkcją życiową jest przystosowanie się do otoczenia przez stosowanie właściwych dla celów środków myślenia.

D. Wechsler przez inteligencję rozumie „globalną zdolność jednostki do celowego działania, rozsądnego myślenia i skutecznego radzenia sobie z otoczeniem”⁵. Jest ona globalna, ponieważ charakteryzuje zachowanie jednostki jako całości, jest złożona, ponieważ składa się z elementów, które jeśli nie są od siebie niezależne całkowicie, to jednak różnią się jakościowo. Przez ich pomiar dochodzimy do oceny inteligencji.

Wśród polskich psychologów ciekawie definiuje inteligencję S. Szuman. Skomasowane dwie definicje Szumana w jedną można wyrazić następująco: „Inteligencja jest zdolnością do nabywania doświadczenia intelektualnego przy sposobności wykonywania aktów myślenia i jest umiejętnością sprawnego i skutecznego posługiwania się tym doświadczeniem przy rozwiązywaniu nieznanymi sytuacji i nowych problemów”⁶.

Nowością w tej definicji jest podkreślenie, że inteligencja wytwarza — przez wysiłek poznawania rzeczywistości i dawania sobie rady w nowych sytuacjach — odpowiednie sposoby, narzędzia myślenia w formie różnych zdolności, jak porównanie, klasyfikowanie, abstrahowanie, uogólnianie, analiza i synteza itp.

Każda z wymienionych definicji inteligencji ujmuje ją z pewnego punktu widzenia.

M. Grzywak-Kaczyńska usiłowała znaleźć w tych definicjach coś wspólnego i najistotniejszego.

Jest to zdolność do myślenia organizującego, wytwarzanie nowych sposobów myślenia. Ta zdolność jest nadrzędną w stosunku do wytwarzanych przez nią poszczególnych zdolności myślenia. Owa zdolność do myślenia organizującego jest zapewne uwarunkowana, większą lub mniejszą, plastycznością tkanki mózgowej i jej zdolnością wytwarzania coraz bardziej skomplikowanych układów funkcjonalnych, czyli różnorod-

⁴ W. Stern: *Inteligencja dzieci i młodzieży*, Warszawa, 1927, 35.

⁵ J. Kowalski, S. Siek: *Wybrane metody badania potrzeb psychicznych, lęku i niektórych uzdolnień*, Dąblin, 1977, 311.

⁶ M. Grzywak — Kaczyńska: *Psychologia dla każdego*, Warszawa, 1977, 235.

nych powiązań między komórkami nerwowymi w mózgu, uzależnionych od aktywności człowieka i jednocześnie warunkujących tę aktywność⁷.

W zespole pojęć, za pomocą których określa się inteligencję, najważniejszą rolę odgrywa pojęcie zdolności. Chociaż różnie bywa pojmowana inteligencja, zawsze jednak określa się ją jako zdolność lub ogólną zdolność do...

Kiedy mówimy o zdolności człowieka zwykle mamy na uwadze jego możliwości wykonywania, lepiej lub gorzej, pewnych czynności lub działań, które ujawniają się w różnych osiągnięciach.

Dla wielu psychologów zdolność oznacza „indywidualne właściwości osobowości człowieka, których nie można sprowadzić do wykształconych nawyków, a dzięki którym można kształtować różnego rodzaju nawyki, sprawności i umiejętności”⁸.

Tak rozumianemu terminowi „zdolność” odpowiada angielskie określenie „ability”, które wskazuje na to, że dana jednostka potrafi wykonywać takie lub inne działania lepiej i sprawniej w porównaniu do innych osób⁹.

Podstawowe znaczenie dla zgłębienia istoty inteligencji ma odpowiedź na pytanie, czy jest to jednolita właściwość, nie dająca się rozłożyć na prostsze elementy, czy też raczej jest to zespół zdolności bardziej elementarnych?¹⁰

W dyskusji nad tym zagadnieniem zarysowały się dwa odrębne stanowiska.

Jedni twierdzą, że inteligencję należy traktować jako ogólną zdolność, ujawniającą się w różnych działaniach człowieka, np. W. Stern.

Przedstawiciele drugiego stanowiska, między innymi E. L. Thorndike, sądzą, że wszystkie czynności i działania człowieka są zdeterminowane oddzielnymi specjalnymi uzdolnieniami.

Jest jeszcze pośrednie stanowisko, że każde działanie człowieka jest uzależnione zarazem od zdolności ogólnej, czyli inteligencji i od uzdolnień specjalnych, które mogą występować w różnym stopniu. Wszystkie te koncepcje warto brać pod uwagę przy określaniu zdolności.

Dla pełniejszego zrozumienia koncepcji struktury intelligen-

⁷ Tamże, 235.

⁸ B. Hornowski: dz. cyt. 513.

⁹ Tamże, 97—78.

¹⁰ Z. Pietrasziński: *Sztuka uczenia się*, Warszawa, 1960, 15.

cji i uzdolnień, przedstawię niektóre poglądy znanych badaczy w tym przedmiocie. I tak np. E. L. Thorndike wysunął w 1903 r. tezę, że inteligencja jest zespołem niezależnych od siebie zdolności. Podzielił on inteligencję na trzy główne rodzaje:

- 1) abstrakcyjną (zdolność operowania słowami i symbolami),
- 2) mechaniczną (zdolność operowania przedmiotami materialnymi),
- 3) społeczną (umiejętność współżycia z ludźmi)¹¹.

Zastosowanie testów do badań najróżnorodniejszych zdolności człowieka doprowadziło do wypracowania ścisłej matematycznej metody eksperymentalnego badania struktury umysłu ludzkiego, tzw. metody analizy czynnikowej. Przyjmując, że inteligencja jest zbiorem różnych elementów, tzw. czynników, zaczęto za pomocą różnych testów i ustalania korelacji między ich wynikami poszukiwać poszczególnych czynników (zdolności), które razem składają się na to, co nazywamy inteligencją.

Badania tego rodzaju zapoczątkował Ch. Spearman w 1904 r. na podstawie których sformułował własną teorię tzw. dwóch czynników. Zgodnie z nią inteligencja jest jednolitą, niepodzielną zdolnością, obok której występują różne zdolności specjalne. W każdej naszej czynności myślowej występują dwa rodzaje zdolności w różnym wzajemnym ustosunkowaniu: czynnik ogólny G (general), który zawsze w większym czy mniejszym stopniu jest obecny w naszym myśleniu oraz różnorodne czynniki specyficzne (specyfic), które występują w poszczególnych czynnościach myślowych i które kombinując się z czynnikiem ogólnym, nadają naszym czynnościom myślowym ich różnorodny charakter w zależności od tego, które z nich występują i w jakim nasileniu¹².

Wiele badań prowadzonych w latach trzydziestych naszego stulecia, zwłaszcza badania W.P. Alexandra i P.E. Vernona są argumentami za tym, że zdolności każdej jednostki można ułożyć hierarchicznie. Potwierdzają one istnienie ogólnego czynnika G, który występuje we wszystkich pomiarach uzdolnień w większym lub mniejszym stopniu. Prócz czynnika ogólnego występują dwa duże zespołowe czynniki, które nie mając ogólnego charakteru przejawiają się jednak w dużej liczbie uzdolnień. Jest to zespół czynników werbalnych i zdol-

¹¹ Tamże, 15.

¹² M. Grzywak — Kaczyńska: dz. cyt. 231.

ności do uczenia się oraz zespół czynników przestrzennych i mechanicznych.

Hierarchiczną koncepcję uzdolnień podważył L. Thurstone i ustalił siedem podstawowych uzdolnień — bez żadnej hierarchii. Tym samym zapoczątkował teorię wieloczynnikową, według której każdy z wyróżnionych czynników miał tę samą wartość. Przestano mówić o inteligencji jako o jakimś nadrzędnym czynniku i zaczęto badać strukturę umysłu¹³.

Czy badania Thurstone'a rzeczywiście odkrywają pełny zespół najistotniejszych elementów inteligencji? Wydaje się, że nie, ponieważ inteligencja przejawia się w życiu w bardzo różnorodnych typach zadań i sytuacji, których nie ujmuje repertuar badań testowych prowadzonych przez Thurstone'a¹⁴.

Znany przedstawiciel teorii czynnikowej J.P. Guilford, opracował model intelektu, przewidujący 120 elementarnych zdolności, z których nie wszystkie jeszcze wykrył. Te elementarne zdolności nie stanowią jakiegoś zhierarchizowanego systemu, lecz zbiór niezależnych od siebie czynników. Jest to w najwyższym stopniu zatomizowane ujęcie intelektu czy inteligencji. Inteligencję Guilford traktuje jako niestabilny zbiór zdolności obejmujący całą działalność człowieka. Twierdzi, że jest to „ogólna zdolność myślenia lub ogólna sprawność umysłowa”¹⁵.

Odmienne, a zarazem krytyczne stanowisko wobec koncepcji pojęcia i struktury zdolności proponowanych przez psychologów zachodnich zajmują badacze radzieccy: S.L. Rubinsztejn, A.N. Leontiew, A.A. Smirnow, B.M. Tiepłow.

Podczas gdy pierwsi zwrócili większą uwagę na pomiar zdolności i ich klasyfikację, to wśród psychologów radzieckich zaznaczyła się tendencja do zastanowienia się głównie nad genezą, istotą, rozwojem i kształtowaniem zdolności oraz ustaleniem ich potrzeb biologicznych.

Psychologowie radzieccy stoją na stanowisku, że człowiek przychodzi na świat bez jakichś szczególnie określonych zdolności. Posiada tylko pewne fizjologiczne cechy organizmu, natomiast największe znaczenie mają właściwości układu nerwowego. Zdolności wykształcają się na dziedzicznych, utrwalonych zadatkach wrodzonych, które mają charakter bardzo ogólny, są plastyczne, mogą rozwijać się w różnych kierun-

¹³ Z. Pietrasieński: *Myślenie twórcze*, Warszawa, 1969, 82—83

¹⁴ Tamże, 20.

¹⁵ B. Hornowski: dz. cyt. 106—108.

kach i w rozmaity sposób. Zdolności jednak kształtując się w działaniu człowieka, nie mogą powstawać poza określoną działalnością¹⁶.

Stąd Tiepłow określa zdolności jako „właściwości psychiczne, które są warunkami pomyślnego wykonania jakiegoś jednego lub kilku rodzajów działalności”¹⁷.

Rubinsztejn w jednej ze swych prac pisze, że uzdolnienie jest zdolnością ogólną — w odróżnieniu od zdolności specjalnych albo talentów — rozumie się w tym przypadku uzdolnienie do wszystkiego; w literaturze zachodniej utożsamia się to zazwyczaj z inteligencją. Uzdolnienia specjalne zależą przede wszystkim od poszczególnych dziedzin aktywności człowieka. Wewnątrz każdej zdolności specjalnej przejawia się uzdolnienie ogólne, związane z bardziej ogólnymi warunkami dominujących form działania¹⁸.

Zdolności — zdaniem B.M. Tiepłowa — stanowią bardzo dynamiczny układ, w którym „nie współistnieją po prostu jedna obok drugiej i niezależnie od siebie. Każda zdolność zmienia się, przybiera jakościowo inny charakter, w zależności od obecności i stopnia rozwoju innych zdolności”¹⁹.

Jak wynika z powyższych rozważań problem inteligencji i zdolności ogólnych niesie z sobą wielką różnorodność teorii i koncepcji, pozostając jednak dalej problemem otwartym.

Wydaje się jednak, iż inteligencja jest produktem wzajemnego oddziaływania dziedziczności i środowiska.

Rozróżnienie między wrodzonym związkim inteligencji, a osiągniętym poziomem intelektualnym, pociąga za sobą konieczność poznania tych czynników, które pobudzają wrodzony związek do coraz sprawniejszego przejawiania się. Wśród różnych czynników wpływających na rozwój inteligencji M. Grzywań-Kaczyńska wymienia trzy grupy. Są to:

1) wpływ środowiska, a więc wpływ warunków społecznych, kulturalnych i materialnych, wpływ różnych sytuacji życiowych — wpływ wszystkiego, co składa się na warunki rozwoju człowieka,

2) wpływ organizmu cielesnego, tzn. stanu zdrowia, stanu odżywiania, stanu rozwoju fizycznego, sprawności zmysłów,

¹⁶ Tamże, 54—55.

¹⁷ B. M. Tiepłow: *Zdolności i uzdolnienia*, W. *Zagadnienia psychologii różnic indywidualnych* (red.) J. Strelau, Warszawa, 1971, 224.

¹⁸ S. L. Rubinsztejn: *Podstawy psychologii ogólnej*, tł. T. Tomaszewski, Warszawa, 1962, 852—853.

¹⁹ B. M. Tiepłow: dz. cyt. 213.

3) wpływ czynników osobowościowych, jak zainteresowań, nastawień życiowych, cech charakteru itp.

Słusznie stwierdza M. Grzywacz-Kaczyńska, że „inteligencja przejawia się poprzez całą osobowość, a więc cała osobowość zaangażowana jest w jej modelowanie”²⁰.

Z powyższych rozważań wynika, że pojęcie „inteligencja” bywa różnie definiowane przez poszczególnych autorów, najczęściej jednak określana jest jako:

— zdolność wszechstronnego przystosowania się do nowych zadań lub warunków życia,

— zdolność do abstrahowania,

— ogólna zdolność do szybkiego zdobywania wiedzy i wykorzystania jej przy rozwiązaniu nowych problemów teoretycznych i praktycznych.

Do dziś nie został rozstrzygnięty spór odnośnie struktury inteligencji i zdolności ogólnych. Dominują dwie konkurencyjne teorie: teoria hierarchiczna i teoria czynników równorzędnych.

Koncepcja hierarchicznej struktury zdolności zakłada, że we wszystkich rodzajach aktywności intelektualnej bierze udział pewna funkcja wspólna, którą można nazwać czynnikiem ogólnym. Na równi z nią każde zadanie angażuje pewną funkcję specjalną, charakterystyczną dla tego właśnie zadania. Czynnikiem ogólnym jest inteligencja, natomiast pozostałe czynniki reprezentują zdolność specjalną.

Z czasem dwustopniowa hierarchia Spearmana została zastąpiona wielostopniową konfiguracją czynników o coraz węższym zakresie, wśród których czynnik ogólny zachował swoje nadrzędne miejsce.

Koncepcja czynników równorzędnych neguje istnienie czynnika ogólnego i uzdolnienia traktuje jako strukturę wieloczynnikową, według której każdy z wyróżnionych czynników miał tę samą wartość.

Krytycznie do aktualnych teorii struktur zdolności odnosi się psychologowie radzieccy. Stanęli oni zdecydowanie na stanowisku, że tylko jedność zdolności ogólnych i specjalnych ujmowanych w ich wzajemnym powiązaniu daje prawdziwy obraz struktury zdolności.

W podjętych przeze mnie badaniach do pomiaru inteligencji

²⁰ M. Grzywacz — Kaczyńska, dz. cyt. 239.

został zastosowany Ogólny Test Klasyfikacji w opracowaniu Z. Dobruszka i A. Witoszka. Ze względu na to, że test ten opiera się na koncepcji inteligencji jako agregatu uzdolnień — w niniejszej pracy inteligencję traktuję jako agregat zdolności, w skład którego wchodzi następujące grupy uzdolnień: zdolność manipulowania słowem, zdolność abstrahowania, rozumienia sytuacji, myślenia symbolicznego i pamięci. Zdolności te umożliwiają jednostce rozwiązywanie nowych zadań, korzystanie z własnego doświadczenia, szczególnie wiedzy, a w oparciu o to przystosowanie się do warunków i przekształcanie tych warunków do swoich potrzeb.

4. ANALIZA I INTERPRETACJA WYNIKÓW BADAŃ

Związki statystyczne między wynikami badania postaw religijnych młodzieży skalą Prężyny i Kwestionariuszem do badań nad religijnością i inteligencji ogólnej, badanej Ogólnoklasyfikacyjnym Testem Inteligencji (OTK) zilustrują niżej zamieszczone tabele.

Lp.	Nazwa skali	N	\bar{X}	S	D	
1.	Przestrzeń	200	32,18	9,20	• 100	+
2.	Słownik	200	39,23	6,79	• 104	+
3.	Rachunek	200	37,75	7,74	• 089	+
4.	Suma	200	109,15	21,56	• 076	+

Tabela nr 1. Dane statystyczne wyników badań uzyskanych w teście OTK.

Lp.	Nazwa skali	Natężenie religijności
1.	Przestrzeń	• 14 ×
2.	Słownik	• 09
3.	Rachunek	• 09
4.	Suma	• 12

Tabela nr 2. Korelacje między wynikami badań uzyskanych w Skali religijności Prężyny i w teście OTK.

Lp.	Nazwa skali	Wiedza religijna	Ideol. relig.	Prakt. relig.	Wspól. relig.	Moral. relig.
1.	Przestrzeń	• 41 ××	• 11	• 16 ×	• 06	• 17 ×
2.	Słownik	• 37 ××	• 05	• 12	• 00	09
3.	Rachunek	• 47 ××	• 15 ×	• 16 ×	• 11	• 22 ××
4.	Suma	• 46 ××	• 12	17 ×	• 06	• 18 ××

Tabela nr 3. Korelacja między wynikami badań uzyskanymi w Kwestionariuszu do badań nad religijnością i w teście OTK.

Przed przystąpieniem do właściwej analizy badań liczbowych warto przypomnieć, że Ogólnoklasyfikacyjny Test Inteligencji (OTK) bada trzy parametry inteligencji: wyobraźnię przestrzenną (w tablicach przestrzeń), inteligencję słowną (w tablicach słownik) oraz inteligencję matematyczną (w tablicach rachunek). Im wyższa inteligencja, tym większa zdolność manipulowania obiektami w wyobraźni np. dostrzeganie w nich podobieństwa, różnic, przewidywania, wyglądu w różnych układach.

Im wyższa inteligencja, tym większy zasób słów, lepsza zdolność konstruowania zadań, sformułowań, lepsze rozwiązanie sensu tego co się czyta i tego co ktoś mówi, tym większa zdolność dokonywania operacji abstrahowania na materiale słownym.

Im wyższa inteligencja, tym większa łatwość operowania materiałem liczbowym, dokonywania abstrakcji na materiale liczbowym, ujmowania stosunków i liczbowych związków.

Z tabel nr 2 i nr 3 wynika, że parametr inteligencji — zwany wyobraźnią przestrzenną, koreluje z największą liczbą parametrów badania postaw religijnych. Wyobraźnia przestrzenna koreluje pozytywnie z intensywnością postawy religijnej, ocenianą Skalą postaw religijnych oraz ze skalami Wiedzy religijnej, Doświadczenia religijnego, Praktyk religijnyk, Moralności religijnej, ocenionych Kwestionariuszem do badań nad religijnością.

Najwyżej koreluje wyobraźnia przestrzenna ze skalami Wiedzy Religijnej i Praktyk Religijnych. Są to korelacje istotne na poziomie 0,05.

Możemy stąd wyciągnąć wniosek, że im wyższa wyobraźnia przestrzenna badanej grupy młodzieży, tym wyższy poziom ich wiedzy religijnej i tym intensywniejsze praktyki religijne.

Inteligencja słowna koreluje wysoko ze skalami Kwestiona-

riusza do badań nad religijnością oceniającymi poziom wiedzy religijnej i intensywność praktyk religijnych. Są to korelacje pozytywne istotne na poziomie 0,01.

Podobne związki zachodzą między inteligencją matematyczną i skalami Kwestionariusza do badań nad religijnością oceniającymi Poziom wiedzy religijnej, Ideologię religijną, Doświadczenia religijne, Praktyki religijne i Moralność religijną. Są to również korelacje pozytywne — trzy z nich istotne na poziomie 0,01, dwie istotne na poziomie 0,05.

Jeśli wziąć pod uwagę także korelacje wyniku ogólnego badania Testem OTK ze skalami Kwestionariusza do badań nad religijnością, to w oparciu o tabelę nr 3 można wysunąć wniosek, że najściślejsze związki zachodzą między inteligencją młodzieży i takimi parametrami badania jej postaw religijnych jak: Wiedza religijna, Praktyki religijne i Moralność religijna.

Im wyższy poziom inteligencji badanej grupy, tym wyższy poziom jej wiedzy religijnej, tym częstsze i intensywniejsze praktyki religijne, tym bardziej konsekwentne kierowanie się w życiu wskazaniem moralności, wpływającej z religii katolickiej.

DIE RELIGIÖSE HALTUNG UND DIE INTELLIGENZ BEI DER JUGEND

(Zusammenfassung)

In diesem Artikel wurde die religiöse Haltung definiert. Man versuchte auch eine Kriteriumsgrenze zu finden, was die religiöse Haltung bildet und was zu einer anderen Haltung gehörd. Der Begriff und die Charakteristik der Intelligenz sind in der Arbeit auch enthalten.

In den empirischen Untersuchungen, die in diesem Artikel gezeigt sind, wurden folgende Methoden angewendet: Der Maßstab der religiösen Haltungen und der Fragebogen zur Erforschung der Religiosität. Die Intelligenz der Jugend wurde mit dem Intelligententest (OTK) eruiert. Mit diesen Methoden untersuchte man die 200 Schüler im Alter 17 und 18 Jahren.

Die engsten Verbindungen Bestehen zwischen der Intelligenz der Jugend und solchen Erscheinungen ihrer religiösen Haltung wie: Das religiöse Wissen, die religiösen Praktiken und die religiöse Moral. Je größer die Intelligenz der untersuchten Gruppe ist, desto höher bleibt das Niveau der oben genannten Erscheinungen der religiösen Haltung.